

Dr. Mahmut KABAKCI

İ.T.Ü. İşletme Fakültesi
Hukuk Anabilim Dalı

**AVRUPA BİRLİĞİ İŞ HUKUKUNDA
İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ
İLE İLGİLİ TEMEL YÜKÜMLÜLÜKLERİ
VE TÜRK MEVZUATININ UYUMU**

İstanbul - 2009

Beta

Yayın No : 2253
Hukuk Dizisi : 1063

1. Basım – Kasım 2009 - İSTANBUL

ISBN 978 - 605 - 377 - 170 - 8

Copyright© Bu kitabın bu basısının Türkiye'deki yayın hakları BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş.'ye aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Beta Basım A.Ş.
Baskı - Cilt : Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Taksim Cad. Yoğurtcu Faik Sok. No: 3 Taksim Beyoğlu/İST.
(Sertifika No. 13723) (0-212) 249 40 60
Kapak Tasarım : Gülgonca Çarpık

Beta BASIM YAYIM DAĞITIM A.Ş.
Himaye-i Etfal Sokak Talas Han No. 13-15
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel : (0-212) 511 54 32 - 519 01 77
Fax: (0-212) 511 36 50
www.betayayincilik.com

*Manevi babam, değerli Hukukçu
Sayın Avukat Cengiz Özbilgin'e*

ÖNSÖZ

2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanununda işverenler için “esneklik” içeren hükümler öngörölmüş; işçilere ise iş, ücret ve sağlık alanlarında belirli güvenceler sağlanmışır.

Hiç kuşku yoktur ki, söz konusu güvenceler içinde en önemli olanı işçinin sağlığı ve güvenliği ile ilgili olanıdır. Gerçekten de, insan, insanın sağlığı ve insan sağlığının korunması, gözetilmesi gereken değerlerin en üstünde yer alır.

İşte bu anlayışla, yeni İş Kanununda “İş Sağlığı ve Güvenliği” başlığı altında (m. 77 vd.) bu husustaki işveren yükümlölüklerine, alınması gereken önlemlere ve işçilerin haklarına -eski İş Kanununa oranla- çok daha geniş bir biçimde yer verilmiştir. Bu yapılırken de Avrupa Birliği’nin 89/391/AET sayılı Çerçeve Yönergesi göz önünde tutulmuştur.

Bununla birlikte, günümüzde bazı gelişmeler sonucunda, konunun ayrı bir yasa ile yeniden düzenlenmesi aşamasına gelinmiştir. Avrupa Birliği’nin Yönergesine tam uyumu da sağlayacak bir “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu” için hazırlık çalışmalarının yapıldığı, taslaklar hazırlandığı bilinmektedir.

Gelinen bu noktada, Çerçeve Yönergenin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hükümleri ve özellikle bu Yönergeyi iç hukuklarına uyarlamış olan ölkelerin yaklaşımları önem kazanmaktadır.

Dr. Mahmut Kabakcı, doktora tezi olarak yaptığı bu çalışma ile Çerçeve Yönergeyi ve bu Yönergeyi iç hukukuna aktarmış olan Almanya’nın uygulama ve öğretisini değerlendirmiş ve AB’ye uyum çerçevesinde hazırlanacak olan yasa için geniş bir veri tabanı sağlamıştır.

Dr. Kabakcı’nın bu eserini büyük bir çaba ve emek ile oluşturduğunu yakından bilenlerden biri ve hocası olarak, kendisini kutluyor, başarılarının devamını diliyorum.

Prof. Dr. Savaş Taşkent

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bilim Dalında doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Tez, 28.04.2009 tarihinde Prof. Dr. Savaş Taşkent, Prof. Dr. Ali Güzel, Prof. Dr. Müjdat Şakar, Doç. Dr. Nurşen Canliklioğlu (Tez Danışmanı) ve Doç. Dr. Talat Canbolat'tan oluşan jüri önünde savunulmuştur. Savunmadan sonra, sayın jüri üyelerinin değerli eleştirisi ve katkıları dikkate alınarak, bazı değişiklik ve eklemeler yapılmıştır. Kitapta, Eylül 2009'a kadar olan yayınlar ve yargı kararları işlenmiştir.

Danışman Hocam Doç. Dr. Nurşen Canliklioğlu'nun, ilk defa 1998/1999 öğretim yılında Hukuk Fakültesinin 4. sınıfında okutulan Sosyal Güvenlik Hukuku dersinde öğrencisi oldum. Hocam, o günden bu yana hem yüksek lisans hem de doktora aşamasında, değerli yardımlarını esirgememiştir. Kendisinin eleştirileri, bu tezin ortaya çıkmasında bana büyük destek sağlamıştır. Değerli Hocama çok teşekkür ederim.

Sayın Hocam Prof. Dr. Savaş Taşkent, İ.T.Ü. İşletme Fakültesi Hukuk Anabilim Dalında göreve başladığım ilk günden itibaren beni desteklemiş, yol göstermiştir. Değerli Hocamın emeği olmasaydı, akademik açıdan bugünlere gelmem mümkün olamazdı. Asistanı olmaktan gurur duyduğum ve kendime örnek aldığım Hocama, minnet borcumu ödeyebilmem imkansızdır, çok çok teşekkür ediyorum.

Anabilim Dalımızın emekli öğretim üyeleri Prof. Dr. Devrim Ulucan ve Prof. Dr. Öner Eyrenci, hocalarım olarak her zaman yanımda olmuşlardır. Hocam Prof. Dr. Sarp Sözek, beni doktora tez konusu olarak iş sağlığı ve güvenliği alanında çalışmaya teşvik etti; tezin hazırlanma sürecinde, başta İş Güvenliği Hukuku adlı kitabı gelmek üzere, konuya ilişkin eserleri ile ışık tuttu. Sayın Hocam Prof. Dr. Ali Güzel, değerli eleştirileri ile bilimsel konulara her zaman için farklı açılardan bakmanın önemini kavratmış. Değerli Hocalarıma, ne kadar teşekkür etsem azdır.

Değerli Hocam Doç. Dr. Kübra Doğan Yenisey, tezi ayrıntılı biçimde okumak suretiyle, bana büyük destek sağladı. Sayın Hocamın eleştirileri sayesinde, konuya bakış açım berraklaşmıştır. Hocam Doç. Dr. Talat Canbolat, jüri üyesi olarak tezin savunmasında değerli eleştiriler getirmekle yetinmemiş, bu çalışmanın yayınlanması konusunda bana yardımcı olmuştur. Sayın Hocalarıma saygılarımı sunuyorum.

Mesai arkadaşlarım Yard. Doç. Dr. Özgür Öztürk, Ar. Gör. Gizem Sarıbay, Ar. Gör. Nazlı Elbir ve Ar. Gör. Faruk Barış Mutlay, her zaman destek olmuşlardır. Meslektaşla-

VIII

rım Dr. Ercüment Özkaraca ve Av. Mikdat Güler, adlarını anmadan geçemeyeceğim insanlardır. Kendilerine çok teşekkür ederim.

İş sağlığı ve güvenliğinin, iş kazasının ortaya çıkmasından önceki teknik bölümü, Türk İş Hukuku Öğretisinde pek az eserde incelenmiştir. Bu nedenle tezin önemli bir kısmı, 03.07.2007-22.06.2008 tarihleri arasında misafir araştırmacı olarak bulunduğum Trier Üniversitesi Avrupa Birliği İş Hukuku ve Endüstri İlişkileri Enstitüsünde (IAAEG) hazırlanmıştır. Bu vesile ile Enstitüde çalışma imkanını sağlayan sayın Prof. Dr. Dres. h.c. Rolf Birk'e, ayrıca sevgili meslektaşım Dr. Markus München'e ve Bayan Ulrike Kuhn'a çok teşekkür ederim.

Eşim Av. Semra Kabakçı, tezin hazırlanma sürecinde, özellikle Almanya'da geçen zorlu bir yılda, hep yanımda olmuş, sevgisi ile bana güç vermiştir. Kızım Ayşe, varlığı ile bize mutluluk kaynağı olmuştur. Her ikisine de sevgilerimi sunuyorum.

Burada son olarak tezin basımını üstlenen Beta Yayınevinin değerli yöneticisi Seyhan Satar'a ve kitabı baskıya hazırlayan Veysel Coşkun'a çok teşekkür ederim.

Maçka, Kasım 2009

Mahmut Kabakçı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	XVII
KAYNAKÇA	XXI
§ 1. GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN TEMEL ESASLARI

§ 2. AB İŞ HUKUKU'NDA İŞVERENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİYLE İLGİLİ TEMEL YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	11
I. Genel Olarak	11
II. İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemlerinin Alınması ve Uygulanması	13
1. Yükümlülüğün içeriği	13
2. Yükümlülüğün amacı ve esasları	15
a) İş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında işverenin garantör rolü	15
b) Önleme odaklı bir iş sağlığı ve güvenliği	16
c) Uygulamanın yönlendirilmesi ve özerklik.....	17
d) Genel şart niteliği.....	19
III. Organizasyon Oluşturma.....	24
1. Yükümlülüğün içeriği	24
2. Yükümlülüğün amacı ve esasları	26
a) İş sağlığı ve güvenliğinde organizasyonun önemi.....	26
b) Kapsamlı bir koruma anlayışı bakımından araç niteliği.....	28
c) Bir yönetim görevi olarak iş sağlığı ve güvenliği	29
d) İşyerinin tüm üyelerinin ödevi olarak iş sağlığı ve güvenliği.....	29
3. Yükümlülüğün hukuki sistematik açısından yeri.....	30
IV. Önlemlere İlişkin Masrafların İşverence Karşılanması	31
§ 3. ÇERÇEVE YÖNERGE'NİN UYGULAMA SÜRECİNİ YÖNLENDİRME AMACI VE TÜRK MEVZUATI.....	33
I. İşyeriyle İlgili Devletin ve İşverenin Sorumluluğuna İlişkin Yeni Bir Yaklaşım ...	33
II. Somut Önlem Odaklı Bir Anlayıştan Süreç Odaklı Bir Anlayışa Yönelim.....	36
1. İşverene işyeriyle ilgili tanınan özerk alan	37
a) Hukuki yönden değerlendirme ölçütü olarak süreç.....	37
b) Yapısal bir ilke olarak katılım.....	41
2. Süreç odaklı iş sağlığı ve güvenliği anlayışında devletin konumu.....	43

III. AB İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı ve Türk Hukuku	46
1. İş sağlığı ve güvenliği önlemleri bakımından.....	47
2. Organizasyon oluşturma bakımından.....	49
3. Çerçeve Yönerge'ye uyum açısından Taslağın yeterliliği	50
4. Çerçeveye Yönerge'ye uyumun tamamlayıcısı olarak devletin iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili kurumsal yapılanmasında değişiklik	53

İkinci Bölüm

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÖNLEMLERİNİN PLANLANMASI VE UYGULANMASI

§ 4. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÖNLEMİ KAVRAMI	58
I. Genel Olarak	58
II. İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemlerinin Klasik Amacı	63
1. İş kazalarından korunma	63
2. İşten kaynaklı sağlık tehlikelerinden korunma	66
3. İş kazalarından korunma önlemleri ile işten kaynaklı sağlık tehlikelerinden korunma önlemleri arasındaki hukuki ilişki	70
III. İşin İnsan Unsurunun Gereklere Uygun Yapılandırılması Önlemleri	70
1. İş sağlığı ve güvenliği hukukunda yapılan iş odaklı bir anlayıştan insan temelli bir yaklaşıma dönüşüm.....	70
2. Kavram ve içerik.....	72
3. İşin insan unsurunun gereklere uygun yapılandırılmasının sağlık ile olan ilişkisi	75
IV. Çerçeve Yönerge'nin İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemi Anlayışının Türk İş Sağlığı ve Güvenliğine Olası Etkileri	73
1. Sağlık anlayışındaki etkileri.....	76
2. Tehlike – Tehlikeli (etken) – Risk.....	78
V. Değerlendirme	81
§ 5. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÖNLEMLERİNİN ALINMASI.....	82
I. İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemlerinin Planlanması	82
1. Planlama kavramı	84
2. Planlamanın konusu	86
3. Planlama sürecinin yapısı.....	89
4. Planlamada yapısal serbesti	92
5. Değerlendirme.....	97
II. Planlamanın İlk Aşaması: Risk Değerlendirmesi	98
1. İş sağlığı ve güvenliği bakımından risk değerlendirmesinin anlamı	99
2. Bir araç olarak risk değerlendirmesinin şartları	102
a) Risk değerlendirmesinde hedef.....	102
b) Risk değerlendirmesinin konusu	104
c) İçeriği bakımından dikkate alınması gerekenler.....	105
d) Risk değerlendirmesinin kapsamı.....	108

e) Bir süreç olarak risk değerlendirmesinin ilerleyişi	110
aa) Metoda ilişkin saptamalarda hareket noktası	110
bb) Tehlikeli etkenleri saptama koşulları.....	112
cc) Tehlikeli etkenlerin hukuki yönden değerlendirilmesi	114
aaa) Çerçeve Yönerge'deki genel esasların dikkate alınması	115
bbb) İş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili özel düzenlemelerdeki koruma amaçları	121
ccc) Genel esaslar ile diğer özel düzenlemelerdeki koruma amaçları arasındaki ilişki	122
dd) Mevzuattaki koruma amaçlarını sağlamaya uygun önlemlerin araştırılması	125
3. Değerlendirme: İşyerinin yapılandırılması aşamasında risk değerlendirmesinin önemi.....	126
III. Planlamanın Son Aşaması: Önlemlerin Kararlaştırılması	128
1. Karmaşık nitelikte takdire dayalı bir karar verme olarak planlamaya dayanan kararlaştırma	128
2. Planlamaya ilişkin takdir hakkının hukuki sınırları	130
a) Değerlendirme süreci	133
aa) Yok hükmünde değerlendirme	133
bb) Eksik değerlendirme.....	134
b) Değerlendirme sonucu	135
aa) Mevzuatta kesin olarak saptanan sınırları karşılamayan değerlendirme	135
bb) Değerlendirmede orantısızlık	137
cc) Orantılılık ilkesi yoluyla yükümlülüğün sınırlandırılması	139
3. Planlamada yapılan değerlendirmenin işlevi	141
IV. Kararlaştırılan İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemlerinin Uygulanması	142
§ 6. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÖNLEMLERİNİN ETKİNLİĞİNİN KONTROLÜ.....	143
I. Genel Olarak	143
II. Etkinlik Kontrolünün Konusu ve Türleri.....	144
III. Etkinlik Kontrolünün Uygulanması	145
1. İşyerinde etkinlik kontrollerine ilişkin bir anlayışın planlanması	145
2. Etkinlik kontrollerinin sonucunda gerekli olanların yapılması	147
§ 7. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÖNLEMLERİNİN UYARLANMASI.....	148
I. Genel Olarak	148
II. Gerçek Olmayan Uyarılma Önlemleri	149
1. Etkin olmayan önlemler	149
2. İşyerinin fiili çalışma şartlarındaki değişiklikler	150
III. Uyarılma Önlemlerin Planlanması	153
1. Mevcut önlemlerin sürekli iyileştirilmesi hedefi ve sistematiğ gözden geçirmeler.....	153

a) İşçilerin durumunda değişiklik	154
b) Bilim ve teknikteki gelişmeler.....	158
2. Uyarılma önlemlerinin tespiti.....	162
a) Orantılılık ilkesi yoluyla yükümlülüğün sınırlandırılması	163
b) Uyarılma önlemlerinin uygunluğunun değerlendirilmesinde mevcudun ve/veya güvenin korunması anlayışının önemi.....	163
aa) Mevcudun korunması esasının anayasal temelleri	164
bb) İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin uyarlanması yükümlülüğü ve mevcudun korunması	168
aaa) Türk iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı açısından mevcudun korunması	169
bbb) AB iş sağlığı ve güvenliği sisteminde mevcudun korunması....	172
ccc) Sürekli iyileştirme yükümlülüğü ve mevcudun korunması	174
cc) Uyarılma önlemlerinde orantılılık ilkesinin yardımıyla mevcudun korunması menfaatleri ile yenileme amacının dengelenmesi.....	177
dd) Uyarılma önlemlerinin orantılılığı ölçütleri	181
aaa) İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin hiyerarşisi ilkesi	182
bbb) İş sağlığı ve güvenliğiyle hedeflenen menfaatlerin değerlendirilmesi kriterleri	184
(a) Tehlikeden korunma.....	184
(b) Tehlikeli etkenden korunma	186
ccc) Mevcudun ve/veya güvenin korunması menfaatlerinin değerlendirilmesi kriterleri.....	187
(a) Mevcudun korunması menfaatlerinin tespit edilmesi kriteri olarak işyerindeki makine, teçhizat, donanımın kullanım süresi	188
(b) Uyarılma önlemlerinin pozitif ekonomik etkilerinin dikkate alınması	191
IV. Uyarılma Önlemlerinin Uygulanması	191
§ 8. BELGELEME VE SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	192
I. Genel Olarak	192
II. Yükümlülüğün Anlam ve Amacı	194
III. Yükümlülüğün İçeriği ve Şekli.....	196
IV. Belgelerin Saklanma Süresi	198
V. Yükümlülüğün Sınırlandırılması.....	201

Üçüncü Bölüm

ORGANİZASYON OLUŞTURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

§ 9. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İÇİN ORGANİZASYONUN ÖNEMİ	206
I. Yetersiz Organizasyonun Kazalar ile Olan İlişkisi	206
1. Karmaşık sosyo-teknik sistem olarak işyeri	208
2. Kazaların yönetim eksiklikleriyle ilişkisi	211
a) Yazılı ya da sözlü kurallar.....	211

b) Yapılandırma için gerekli bilgilerin araştırılmaması	212
c) Yetki ve sorumluluk düzeni	212
d) Güvenlik kültürü	213
e) Güvenlik iletişimi	213
f) Eğitim	214
II. İşyeri Organizasyonu ve Sağlık	215
1. İşçilerin sağlığı ve organizasyonla ilgili şartlar arasındaki ilişki	215
2. Sağlıkla ilgili organizasyon kaynaklı tehlikeler	216
§ 10. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN KONUSU OLARAK ORGANİZASYON	219
I. Organizasyon Kavramı ve İşlevleri	219
II. Organizasyon Yapılanması ve Organizasyon Kapsamında Faaliyet	221
1. Kuruluş organizasyonu	221
2. İşleyiş organizasyonu	225
III. İşyeri ya da İşletme Organizasyonunun Bir Parçası Olarak İş Sağlığı ve Güvenliği Organizasyonu	229
1. Dikey bütünleşme ilkesi	229
a) İş sağlığı ve güvenliğinin dikey bütünleşmesinin amacı	230
b) Dikey bütünleşme yükümlülüğünün Çerçeve Yönerge'ye uygun düzenlemesi	231
2. Yatay bütünleşme ilkesi	233
a) İş sağlığı ve güvenliğinde yatay bütünleşmenin amacı	234
b) Yatay bütünleşmenin uygulamada yansımaları	235
aa) Tedarik faaliyetleri kapsamında	235
bb) Yeniden yapılanma kapsamında	237
cc) Pazarlama ve satış faaliyetleri kapsamında	239
dd) Personel yönetimi kapsamında	240
§ 11. SORUMLULUK VE CEZA HUKUKU'NUN ORGANİZASYONEL YAPILANMADAKİ ETKİLERİ	241
I. Genel Olarak	241
II. Sorumluluk Hukukunda Organizasyon	242
1. BK. m.55'e göre yardımcılardan seçimi, talimat verilmesi ve denetlenmesi ..	243
a) Yardımcıların seçimi	246
b) Yardımcıların denetimi	247
c) Yardımcılara talimat verilmesi	248
2. İşyerinde genel bir işleyiş düzeni ile üst denetimin oluşturulması	248
III. Ceza Hukuku'nda Organizasyon	254
1. Ceza ve kabahatler hukuku kapsamında işyeri organizasyonu ile ilgili çıkartılan sonuçlar	255
2. Organizasyon oluşturma yükümlülüğünün içeriğine dair ceza ve kabahatler hukukundan anlaşılan şartlar	261
a) Karşılıklı güven esasları	262
b) Örnek olma işlevi	265

§ 12. ÇERÇEVE YÖNERGE'NİN BİR YÖNETİM SİSTEMİNE YAKLAŞAN ORGANİZASYON ANLAYIŞI.....	267
I. Yönetim Sistemlerinin Organizasyon Oluşturma Yükümlülüğüyle İlişkisi	267
II. Bir Yönetim Sisteminin Hukuki Açıdan Belirleyici Unsurları:	
EMAS Çevre Yönetim Sistemi Örneği	268
1. EMAS'ın yeri	268
2. Genel özellikleri	269
3. EMAS'ın organizasyon yapılanması anlamında öne çıkan unsurları.....	271
a) Çevre politikası	272
b) Çevre programı ve işyeri çevre denetimi	273
c) Çevre yönetim sistemi	276
4. Değerlendirme: İş sağlığı ve güvenliğinde yönetim sistemlerinin yeri.....	278
III. Çerçeve Yönerge'nin Organizasyon Anlayışının Yönetim Sistemleriyle Örtüşen Unsurları	279
1. Yönetim sistemleri açısından kuruluş ve işleyiş organizasyonu	279
2. Organizasyon oluşturma yükümlülüğü ve yönetim sistemleri	282
a) Bir iş sağlığı ve güvenliği yönetim sisteminin oluşturulması yükümlülük müdür?.....	282
b) Kalite, çevre ve iş güvenliği yönetimi sistemlerinin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı uyarınca zorunlu bulunan bir organizasyon oluşturma yükümlülüğü ile olan ilişkisi.....	285
IV. Refleksif (özerk çerçeveyi çizen) Hukuk Olarak Organizasyon Yükümlülüğü.....	287
§ 13. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İŞYERİ ORGANİZASYONUNUN UNSURLARI VE YÜKÜMLÜLÜĞÜN SINIRLARI	292
I. Genel Olarak	292
II. İşyeri İş Sağlığı ve Güvenliği Organizasyonunun Unsurları	295
1. İşveren	295
a) Konumu.....	295
b) Organizasyon kapsamında güvenceleri	297
aa) İş sağlığı ve güvenliği politikası.....	297
bb) Görevlerin dağıtımı ve denetimi	299
cc) Görevlerin başkalarına devrinin organize edilmesi	301
aaa) İş sağlığı ve güvenliğinden sorumlu işveren vekilleri olarak uygun kişilerin seçimi	301
bbb) Sorumlu kişilerin eğitilmesi, yetki ve yükümlülükleri hakkında bilgilendirilmesi.....	304
2. İş sağlığı ve güvenliğinden sorumlu işveren vekili	304
a) Konumu.....	304
b) Organizasyon kapsamında güvenceleri	306
3. İş sağlığı ve güvenliği organizasyonunun özel aktörleri: İşyeri hekim ile İş Güvenliği Uzmanı.....	306
a) Konumları	308

b) Organizasyon kapsamında güvenceleri	310
c) İşyeri hekiminin ve iş güvenliği uzmanının güvenceleri açısından uygulamada ortaya çıkabilecek olası aksaklıklar	315
4. İş sağlığı ve güvenliği işçi temsilcisi	320
a) Konumu	321
b) Organizasyon kapsamında güvenceleri	323
5. İşçiler	325
a) Konumları	326
b) Organizasyon kapsamında güvenceleri	330
6. İşyerinde güvenlik iletişimine ve işbirliğine dair platformlar	331
a) İşlevleri	332
b) Çeşitleri	333
c) Organizasyon kapsamında güvenceleri	335
III. Organizasyon Oluşturma Yükümlülüğünün Sınırları	336
1. Orantılılık ilkesi	336
2. Özel düzenlemelerdeki kurallar	339
§ 14. İŞVERENİN İŞYERİ ORGANİZASYONUNA İLİŞKİN DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLERİ	340
I. İşyeri Düzeyinde Katılım ve İşbirliği Düzeni	340
II. İşyeri Organizasyonunun Denetim Kurumuna Bildirilmesi ve Önemi	347
III. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi	351
1. Genel eğitim yükümlülüğü	352
a) Eğitimin amacı	352
b) Eğitim konuları	353
c) Eğitimin verilmesi	354
2. Özel eğitim yükümlülüğü	356
IV. İlk yardım ve Diğer Acil Durum Önlemleri	358

Dördüncü Bölüm

ÇERÇEVE YÖNERGE SİSTEMİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ DENETİMİ

§ 15. ÇERÇEVE YÖNERGENİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANLAYIŞINDA DENETİMİN YERİ	361
I. Mevcut İş Teftişi Sisteminin Çerçeve Yönerge'ye Uygunluğu	361
II. Denetim Kurumunun Düzenleme Yetkisi	364
1. Denetim kurumunca verilecek talimatların unsurları	366
a) Denetim kurumunun genel yetkisi	368
b) Denetim kurumunun kesin ve ciddi tehlike arz eden haller bakımından yetkisi	372
2. Denetim kurumunun idari tasarruflarının içeriğine dair şartlar	374
a) Bir idari işlem olarak denetim kurumunun talimatları	375
aa) Yapılacak işlemin ve alınacak tedbirin (İşTefKuY. m.49) kesinliği ve Çerçeve Yönerge ile işverene tanınan özerklik	375
bb) Amacın belirliliği şartları	382

b) Denetim kurumunun iş sağlığı ve güvenliği önlemleriyle ilgili talimatları ..385	
c) Denetim kurumunun organizasyon oluşturma yükümlülüğüyle ilgili talimatları	390
III. Denetim Kurumunun Düzenleme Yetkisinin Sınırları	396
IV. Değerlendirme: İş sağlığı ve Güvenliği Denetiminde Yeni Dönem	398
§ 16. TEFTİŞ RAPORLARININ İŞLEVİ, İŞVERENLERE ÖNEL VERİLMESİ VE DENETİM KURUMUNUN İŞVERENLERE YÖNELİK DANIŞMALIĞI.....	400
I. Teftiş Raporlarının İşlevi ve İşverenlere Önel Verilmesi	400
II. Denetim Kurumunun İşverenlere Yönelik Danışmanlığı	403
1. Denetim kurumunun danışmanlığının hukuki sınırları	405
2. Denetim kurumunun danışmanlığının Çerçeve Yönerge sistemindeki yeri ...	408
§ 17. SONUÇ	411
ÖZET	420

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABl EG	: Amtsblatt EG (AB Resmi Gazetesi)
AiB	: Arbeitsrecht in Betrieb (Zeitschrift)
Anm.	: Anmerkung (not)
AöR	: Archiv des öffentlichen Rechts (Zeitschrift)
ArbSchG	: Arbeitsschutzgesetz (Alman İş Güvenliği Kanunu)
ArbSchR	: Arbeitsschutzrecht (iş sağlığı ve güvenliği hukuku)
ArbStättV	: Arbeitsstätteverordnung (İşyeri Tüzüğü)
AsbestY	: Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
ASiG	: Arbeitssicherheitsgesetz (Gesetz über Betriebsärzte, Sicherheitsingenieure und andere Fachkräfte für Arbeitssicherheit)
ATAD	: Avrupa Toplukları Adalet Divanı
AuA	: Arbeit und Arbeitsrecht (Zeitschrift)
AÜHFĐ	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
b.	: Bent
BAG	: Bundesarbeitsgericht (Alman Federal İş Mahkemesi)
bak.	: Bakınız
BasınİşK	: Basın Mesleđinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tazimi Hakkında Kanun
BB	: Betriebsberater (dergi)
BetrVG	: Betriebsverfassungsgesetz (Alman İşyeri Düzeni Kanunu)
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
BGH	: Bundesgerichtshof (Alman Federal Yüksek Mahkemesi)
BildscharbV	: Bildschirmarbeitsverordnung (Ekranlı Araçlarda Çalışma Tüzüğü)
BiyolojikEtkenY	: Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik

XVIII

BK	: Borçlar Kanunu
CD	: Ceza Dairesi
ÇevreDenY	: Çevre Denetimi Yönetmeliği
ÇocukİşçiY	: Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇT	: Çalışma ve Toplum Dergisi
ÇY	: Çerçeve Yönerge
DB	: Der Betrieb (Zeitschrift)
DenizİşK	: Deniz İş Kanunu
dn.	: Dipnot
E	: Esas
EAS	: Europäisches Arbeits- und Sozialrecht (AB İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku) YH. H. Oetker/ U. Preis
EG.	: Europäischen Gemeinschaft (AB)
EğitimY	: Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
Einl.	: Einleitung (giriş)
EkranlıAraçY.	: Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
EMAS	: Environmental Management and Audit Scheme (AB Çevre Yönetim ve Denetim Sistemi)
EU	: Europäischen Union (Avrupa Birliği)
EuGHE	: Entscheidungssammlung des Europäischen Gerichtshofs (ATAD'ın seçme kararlarının yayınlandığı dergi)
EWG	: Europäische Wirtschaftsgemeinschaft (Avrupa Ekonomik Topluluğu)
f.	: Fıkra
GebeKadınY	: Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik
GeceÇalışmaY	: Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik
GürültüY	: Gürültü Yönetmeliği
GüvenlikBirimiY	: İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik
GüvenlikKuruluY	: İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik
HD	: Hukuk Dairesi
HekimY	: İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

İHSGHD	: İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi
İHU	: İş Hukuku Uygulaması
İİK	: İcra İflas Kanunu
ILO	: International Labors Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İşEkipmanıY	: İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği
İşG	: İş Güvenliği
İşGK	: İş Güvenliği Kanunu
İşGüvenliğiT	: İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü
İşK	: İş Kanunu
İşSG	: İş Sağlığı ve Güvenliği
İşSGY	: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
İşTeftişKuruluy	: İş Teftiş Kurulu Yönetmeliği
İşTeftişT	: İş Teftişi Tüzüğü
İşyeriKapatmaY	: İşyerlerinde İşin Durdurulmasına veya İşyerlerinin Kapatılmasına Dair Yönetmelik
İşyeriY	: İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K	: Karar
KanserojenMadY	: Kanserojen ve Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
KimyasalMadY	: Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik
KişiselKoruyucuKulY	: Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik
KişiselKoruyucuY	: Kişisel Koruyucu Donanım Yönetmeliği
MHAD	: Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
MK	: Medeni Kanun
MühendisY	: İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
MüKo	: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Medeni Hukuk Şerhi) YH. K. Rebmann/ F.J. Säcker/ R. Rixecker
MünchArbR	: Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht, YH. R. Richardi/O. Wlotzke
NJW	: Neue juristische Wochenschrift (dergi)
Nr	: Numara

XX

NVwZ	: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht
NZA	: Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht (dergi)
PatlayıcıOrtamY	: Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik
Prax.-Kommentar	: Praxis-Kommentar zum ArbSchG (Alman İşGK Şerhi) YH. N. Kollmer
RdA	: Recht der Arbeit (dergi)
RG.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
SGB VII	: Siebtes Buch Sozialgesetzbuch. Gesetzliche Unfallversicherung (Alman İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası Kanunu)
sK	: sayılı Kanun
T	: Tüzük
TAS	: Kommentar zum technischen Arbeitsschutz (Wank) Technik İş Güvenliği Şerhi
Taslak	: İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Taslağı
TitreşimY	: Titreşim Yönetmeliğı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UTR	: Schriftenreihe des Instituts für Umwelt- und Technikrecht der Universität Trier
WiB	: Wirtschaftberatung (dergi)
WSI Mitteilungen	: Zeitschrift der Hans Böckler Stiftung (dergi)
Y	: Yönetmelik
YapıİşleriY	: Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliğı
Yarg.	: Yargıtay
YenidenYapY	: Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırılmasına Dair Yönetmelik
YH	: Yayına Hazırlayan(lar)
YKİ	: İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Yargı Kararları ve İncelemeleri Dergisi
ZArbWiss	: Zeitschrift für Arbeitswissenschaften (dergi)
ZfRSoz	: Zeitschrift für Rechtssoziologie (dergi)
ZStW	: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (dergi)

KAYNAKÇA*

- Akbulut*, Turhan: İşçi Sağlığı – Prensipler ve Uygulamaları, 2.Bası, İstanbul 1994.
- Akın*, Levent: İş Kazasından Doğan Maddi Tazminat, Ankara 2001.
- İş Sağlığı ve Güvenliği, III. Yılında İş Yasası, 21-25.Eylül.2005 Bodrum, 302 vd. (İş Sağlığı ve Güvenliği).
- İş Sağlığı ve Güvenliğinde İşverenin Cezai Sorumluluğu, TİSK Akademi, 2008/1, 211 vd. (İşverenin Cezai Sorumluluğu).
- İş Sağlığı ve Güvenliğinde İşyerinin Örgütlenmesi, AÜHFD, 2005, C. 54, S. 1, 1 vd. (İşyeri Örgütlenmesi).
- Aksoydan*, Emine: Çalışma Yaşamı ve Sağlık, Ankara 2003.
- Alpagut*, Gülsevil: İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı Taslağı, İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı – Akademik Görüşler & Eleştiriler, İstanbul 2008, 32 vd.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı Açısından Yenilikler, AB Perspektifinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları, Ankara 2005, 21 vd. (İş Güvenliği Açısından Yenilikler).
- Anzinger*, Rudolf / *Bieneck*, Hans-Jürgen: Kommentar zum Arbeitssicherheitsgesetz, Heidelberg 1998.
- Arıcı*, Kadir: İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Dersleri, Ankara 1999.
- Atabek*, Reşat: İş Kazası ve Sigortası, İstanbul 1978.
- Başbuğ*, Aydın: İşyeri Hekiminin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Organizasyonundaki Yeri ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Gerçekleştirilmesindeki Yeri, Uluslararası ve Ulusal Hukuk Sisteminde İşyeri Hekimliği Sempozyumu (Türk Tabipleri Birliği), Ankara 2003, 65 vd.
- Başçıl*, Haluk: İşyeri Hekimliğinde Mesleki Bağımsızlık, Uluslararası ve Ulusal Hukuk Sisteminde İşyeri Hekimliği Sempozyumu (Türk Tabipleri Birliği), Ankara 2003, 105 vd.
- Bayram*, Fuat: Türk İş Hukukunda İş Sağlığı ve Güvenliği Denetimi, İstanbul 2008.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun Tasarı Taslağı Üzerine, İHSGHD, 16/2007, 1309 vd. (Tasarı Taslağı Üzerine).

* Birden fazla yayınına yollama yapılan yazarlarda, kitapta parantez içindeki kısaltmalar kullanılmış, bu yazarların geniş ölçüde yararlanan yayını için kısaltma yapılmadan sadece yazarın adı verilmiştir. Sadece bir defa yollamada bulunan eserler kaynakçada gösterilmemiş, ilgili dipnotta eserin tam künyesi verilmiştir.

- Avrupa Birliği İlerleme Raporlarındaki (1998-2006) Tespit ve Eleştiriler Çerçevesinde Türk İş Hukuku Mevzuatında Yapılması Gerekli Değişiklikler, İHSGHD, 13/2007, 52 vd. (Yapılması Gerekli Değişiklikler).
- Yeni İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatımıza Hakim Olan İlkeler, İHSGHD, 7/2005, 1104 vd. (Hakim Olan İlkeler).
- Beermann, Beate*: Nacht- und Schichtarbeit – alltägliche Normalität, AuA 1997, 37 vd.
- Bender, Bernd / Sparwasser, Reinhard / Engel, Rüdiger*: Umweltrecht, 5. Baskı, Heidelberg 2003.
- Beutler, Kai / Langhoff, Thomas*: Qualitätsmanagement und Arbeitsschutz, WSI Mitteilungen 1997, 829 vd.
- Beyerlin, Ulrich*: Schutzpflichten der Verwaltung gegenüber dem Bürger au_erhalb des formellen Verwaltungsverfahrens? – Überlegungen zu Problemen der heutigen Umweltschutzpraxis, NJW 1987, 2713 vd.
- Bieneck, Hans-Jürgen*: Das Arbeitssicherheitsgesetz – Grundlage für den betrieblichen Arbeitsschutz, Entwicklungen im Arbeitsrecht und Arbeitsschutzrecht – Festschrift für Otfried Wlotzke zum 70. Geburtstag (YH. Anzinger, Rudolf / Wank, Rolf), München 1996, 465 vd.
- Bilge, Necip*: Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, 21.Bası, Ankara 2006.
- Blume, Hannes-Christian*: Das neue Arbeitsschutzgesetz – Gesetzestext, Erläuterungen und Checklisten zur Gefährdungsbeurteilung, Augsburg 1996.
- Brandes, Heike*: System des Arbeitsschutzrechts, Frankfurt/Main, Bern, Brüssel, New York, Wien 1999.
- Brock, Gabrielle*: Arbeitsschutzgesetz – ArbSchG, Textausgabe mit einer systematischen Darstellung und einer Übersicht zum Stand der Umsetzung weiterer Einzelrichtlinien der EU, Neuwied, Krefeld, Berlin 1997.
- Bücker, Andreas / Feldhoff, Kerstin / Kohte, Volhard*: Vom Arbeitsschutz zur Arbeitsumwelt – Europäische Herausforderungen für das deutsche Arbeitsrecht, Neuwied, Krefeld, Berlin 1994.
- Bücker, Andreas*: Von der Gefahrenabwehr zu Risikovorsorge und Risikomanagement im Arbeitsschutzrecht – Eine Untersuchung am Beispiel der rechtlichen Regulierung der Sicherheit von Maschinen unter dem Einflu_ der Europäischen Rechtsangleichung, Berlin 1997.
- Bürkert, Ulrich*: Beurteilung von Gefährdungen und Belastungen, AuA 1997, 190 vd.
- Caniklioğlu, Nurşen*: Hastalık ve Sakatlığın Hizmet Akdine Etkisi, İstanbul 2002.
- Çelik, Nuri*: İş Hukuku Dersleri, 21.Bası, İstanbul 2008.
- Centel, Tankut*: 2006 Yılı İlerleme Raporunun Sosyal Yönden Değerlendirilmesi, Sicil, Aralık 2006, 200 vd.
- 2007 Yılı Baharında Türk Çalışma Yaşamını Bekleyen Gelişmeler, Sicil, Mart 2007, 5 vd. (Çalışma Yaşamını Bekleyen Gelişmeler).

- İş Sağlığı ve Güvenliği Alanındaki Son Gelişmeler, Sicil, Eylül 2006, 5 vd. (Son Gelişmeler)
- Demirbilek*, Tunç: İş Güvenliği Kültürü, İstanbul 2005.
- Demircioğlu*, Murat: Ulusal ve Uluslararası Hukukta İş Güvenliği Uzmanlığı – İş Güvenliği Mühendisliği / İş Güvenliği Teknisyenliği, İstanbul 2006.
- İş Güvenliği Uzmanlığı Yönünden İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı Taslağının İncelenmesi, Sicil, Mart 2007, 9 vd. (Tasarı Taslağının İncelenmesi).
- İş Güvenliği İle Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev Yetki Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in Bazı Maddelerinin İptaline İlişkin Danıştay 10. Dairesi'nin 2004/6075 E. 2006/2159 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi, YKİ, 2006/2, 207 vd. (Danıştay Kararının Değerlendirilmesi).
- Doğan Yenisey*, Kübra: İş Hukukunda İşyeri ve İşletme – Alman ve Fransız Hukuklarıyla Karşılaştırmalı Bir İnceleme, İstanbul 2007.
- İş Sözleşmesinin Feshinde Eşit Davranma Borcuna İlişkin İki Yargıtay Kararının Düşündürdükleri, Sicil, Haziran 2006, 64 vd. (Eşit Davranma Borcu).
- Ekmekçi*, Ömer: 4857 Sayılı İş Kanununa Göre İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda İşyeri Örgütlenmesi, İstanbul 2005.
- İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe İlişkin Danıştay'ın Yürütmeyi Durdurma Kararları ve Hukuki Etkileri, Sicil, Mart 2006, 135 vd. (Danıştay Kararının Hukuki Etkileri).
- 4857 Sayılı İş Kanununda İş Sağlığı ve Güvenliği, TİSK ve Peryön tarafından düzenlenen “İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatındaki Değişiklikler ve İşveren Yükümlülükleri” Semineri, Ankara 2004, 53 vd. (İş Sağlığı ve Güvenliği).
- İş Güvenliği Uzmanlığı ve İşyeri Hekimliği Faaliyetlerinin İşyeri Dışından Hizmet Alınması Suretiyle Yerine Getirilmesi, Sicil, Aralık 2006, 106 vd. (İşyeri Dışından Hizmet Alınması).
- İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı Taslağının Değerlendirilmesi, Sicil, Mart 2007, 19 vd. (Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi).
- İşyeri Hekimi İstihdamı ile İlgili Mevzuat ve Uygulamaya Genel Bakış, TİSK tarafından düzenlenen “İşyeri Hekimi İstihdamında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Semineri, 23 Mayıs 2002 İstanbul, 13 vd. (İşyeri Hekimi İstihdamı).
- Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Sorunları, AB Perspektifinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları, Ankara 2005, 40 vd. (Yapı İşlerinde İş Güvenliği).
- İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitiminin Usul ve Esasları, Mercek, Ocak 2006, 100-107 (İş Güvenliği Eğitimi).
- Ekonomi*, Münir: İş Sağlığı ve Güvenliği Kapsamında Hukuka Uygun Olmayan ve Bilinçsiz Düzenlenen Sağlık ve Güvenlik İşçi Temsilciliği, Sicil, Haziran 2006, 5 vd.
- Elke*, Gabrielle: Management des Arbeitsschutzes, Wiesbaden 2000.
- Engin*, Murat: İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı Taslağına Göre İstihdamında Zorunluluk Bulunan Personelin Hukuki Durumu, İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı – Akademik Görüşler & Eleştiriler, İstanbul 2008, 87 vd.

- Eren*, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8.Bası, İstanbul 2003.
- Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Sorumluluğu, Ankara 1974 (İş Kazası).
- Erkal*, Fatih: Çevre Denetimi ve Yönetimi, Çevre Kanunu Değişiklikleri ve Sanayiye Etkileri Semineri, Ankara 2007.
- Erten*, Alper Efe: Mali Durumu Bozulan Sermaye Şirketlerinin Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırılması, Ankara 2006.
- Esener*, Turhan / *Güven*, Kudret: Eşya Hukuku, 3.Bası, Ankara 1996.
- Eyrenci*, Öner / *Taşkent*, Savaş / *Ulucan*, Devrim: Bireysel İş Hukuku, 3. Bası, İstanbul 2006.
- Falk*, Heiko: Die EG-Umwelt-Audit-Verordnung und das deutsche Umwelthaftungsrecht, Heidelberg 1998.
- Fischer*, Cornelia: Arbeitsschutz – Artikelgesetz – Starke Präventionsimpulse, BARbBl 1996, 21 vd.
- Fitting*, Karl / *Kaiser*, Heinrich / *Heither*, Friedrich / *Engels*, Gerd / *Schmidt*, Ingrid: Betriebsverfassungsrecht – Handkommentar, 24.Baskı, München 2008.
- Gerhard*, Joachim: Arbeitsschutzpflichten delegieren – ein Kann oder ein Mu_?, AuA 1998, 236 vd.
- Gözler*, Kemal: İdare Hukuku, C.1, Bursa 2003.
- Hukukun Genel Teorisine Giriş – Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu, Ankara 1998 (Hukukun Genel Teorisi).
- Gözübüyük*, A. Şeref: Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 20.Bası, Ankara 2004.
- Günday*, Metin: İdare Hukuku, 3.Bası, Ankara 2002.
- Güven*, Rana: İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Taslağı Hazırlık Süreci, İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı – Akademik Görüşler & Eleştiriler, İstanbul 2008, 19 vd.
- Güzel*, Ali: Dünyada ve Ülkemizde İşyeri Hekimliğine Yaklaşım Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Uluslararası ve Ulusal Hukuk Sisteminde İşyeri Hekimliği Sempozyumu (Türk Tabipleri Birliği), Ankara 2003, 9 vd.
- Güzel*, Ali / *Okur*, Ali Rıza / *Caniklioğlu*, Nurşen: Sosyal Güvenlik Hukuku, 12. Bası, İstanbul 2009.
- Güzel*, Ali / *Ertan*, Emre: Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Sosyal Seçim Ölçütleri, İHSGHD, 2007/16, 1285 vd.
- Handbuch Umweltaudit*, YH. *Ewer*, Wolfgang / *Lechelt*, Rainer / *Theuer*, Andreas, München 1998.
- Hanau*, Peter: Arbeitsvertragliche Konsequenzen des Arbeitsschutzes, Entwicklungen im Arbeitsrecht und Arbeitsschutzrecht – Festschrift für Otfried Wlotzke zum 70. Geburtstag (YH. *Anzinger*, Rudolf / *Wank*, Rolf), München 1996, 37 vd.

- Heilmann*, Joachim / *Aufhauser*, Rudolf: Arbeitsschutzgesetz – Handkommentar, 2. Bası, Baden Baden 2005.
- Hermanns*, Ferdinand / *Kleier*, Ulrich F.: Grenzen der Aufsichtspflicht in Betrieben und Unternehmen – Zur Bedeutung des § 130 OWiG in der Praxis, Köln, Berlin, Bonn, München 1987.
- Hicks*, Herbert G.: Organizasyonlar – Teori ve Davranış (Çeviren *Baykal*, Besim), İstanbul 1981.
- Hoffmann-Riem*, Wolfgang: Ökologisch orientiertes Verwaltungsverfahrenrecht – Vorklärungen, AöR 2001, 590 vd.
- Hoppe*, Werner: Grundfragen des Planungsrecht – Ausgewählte Veröffentlichungen, Münster 1998.
- İlhan*, Ahmet Rifat: Çevre Denetimi Yönetmeliği, Çevre ve Sanayi Semineri (YH. TİSK), 9 Mayıs 2002 İzmir, 41 vd.
- İnciroğlu*, Lütfi: İş Sağlığı ve Güvenliğinde İşçi ve İşverenin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları, Edirne 2007.
- İren*, Ertan: İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Kurallarına Uyma Yükümlülüğü ve İhlali Halinde Karşılaşacakları Müeyyideler, Sicil, Eylül 2006, 92 vd.
- Jankowski*, Klaus: Bestandsschutz für Industrieanlagen – Fortentwicklung des Immissionschutzrechts zwischen EG-rechtlichen Vorgaben und deutschen Verfassungsrecht, Baden Baden 1999.
- Junker*, Abbo: Grundkurs Arbeitsrecht, 7. Baskı, München 2008.
- Kaboğlu*, İbrahim Ö.: Özgürlükler Hukuku, 6. Bası, Ankara 2002.
- Kaplan*, Emine Tuncay: İşverenin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1992.
- Kılıçoğlu*, Mustafa: İşverenin Cismani Zarardan Doğan Sorumluluğu, İş Sağlığı ve Güvenliği, Ankara 2007, 15-32.
- Kittner*, Michael / *Pieper*, Ralf: Arbeitsschutzrecht – Kommentar für die Praxis zum Arbeitsschutzgesetz, Arbeitssicherheitsgesetz und zu den anderen Arbeitsschutzvorschriften, 3. Baskı, Frankfurt am Main 2006.
- Kleindiek*, Detlef: Deliktshaftung und juristische Person – Zugleich zur Eigenhaftung von Unternehmensleitern, Tübingen 1997.
- Kloepfer*, Michael: Umweltrecht, 3. Baskı, München 2004.
- Knopp*, Lothar: EMAS II – Überleben durch „Deregulierung“ und „Substituuon“, NVwZ 2001, 1098 vd.
- Kohte*, Wolfhard: Arbeitsschutzrahmenrichtlinie, Europäisches Arbeits- und Sozialrecht (EAS) – Rechtsvorschriften, systematische Darstellungen, Entscheidungssammlung (YH. *Oetker*, Hartmut / *Preis*, Ulrich), Heidelberg 1994-2008 (Arbeitsschutzrahmenrichtlinie).
- Betrieblicher Umweltschutz am Beispiel des Störfallrechts, Arbeit – Umwelt: Joachim Heilmann zum 60. Geburtstag (YH. *Ahrens*, Martin / *Donner*, Hartwig / *Simon*, Jürgen), Baden Baden 2001, 73 vd. (Festschrift Heilmann).

- Stand der Technik und gesicherte arbeitswissenschaftliche Erkenntnisse – Bedeutung für Maschinensicherheit und betrieblichen Arbeitsschutz, Europäisches Recht, Arbeitsgestaltung, Arbeits- und Gesundheitsschutz – betriebliche Erfahrungen bei der Anwendung von Europäischen Richtlinien und Normen – Informationstagung der Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin vom 12. März 1997 in Dortmund (YH. Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin), Dortmund, Berlin 1997 (Stand der Technik).
- Die Sicherheitsbeauftragten nach geltendem und künftigem Recht, Entwicklungen im Arbeitsrecht und Arbeitsschutzrecht – Festschrift für Otfried Wlotzke zum 70. Geburtstag (YH. *Anzinger*, Rudolf / *Wank*, Rolf), München 1996, 563 vd. (Festschrift Wlotzke).
- Koll*, Michael: Die Beurteilung von Gefährdungen am Arbeitsplatz und ihre Dokumentation nach der EG-Rahmenrichtlinie Arbeitsschutz, Entwicklungen im Arbeitsrecht und Arbeitsschutzrecht – Festschrift für Otfried Wlotzke zum 70. Geburtstag (YH. *Anzinger*, Rudolf / *Wank*, Rolf), München 1996, 701 vd.
- Koll*, Michael / *Janning*, Rita / *Pinter*, Harald: Arbeitsschutzgesetz, Gesetz zur Umsetzung der EG-Rahmenrichtlinie Arbeitsschutz und weiterer Arbeitsschutz-Richtlinien / Rechtsverordnungen aufgrund des Arbeitsschutzgesetzes –Kommentar für die betriebliche und behördliche Praxis, Stuttgart, Berlin, Köln 1996-2007.
- Kollmer*, Norbert (YH.): Praxiskommentar Arbeitsschutzgesetz – mit Arbeitsschutzverordnungen, München 2005.
- Kollmer*, Norbert: Das neue Arbeitsschutzgesetz als „Grundgesetz“ des Arbeitsschutzes, WiB 1996, 825 vd. (WiB 1996).
- Kollmer*, Norbert / *Blachnitzky*, Horst / *Kossens*, Michael: Die neuen Arbeitsschutzverordnungen – Grundzüge der AMBV, ArbStättV-Änderungen, BaustellV, BildcharbV, BiostoffV, LasthandhabV, MuschRiV und PSA-BV sowie Haftungsfragen nach der Baustellenverordnung, München 1999.
- Kollmer*, Norbert / *Vogl*, Markus: Das Arbeitsschutzgesetz – Darstellung der Rechtslage für Arbeitgeber, Beschäftigte und Fachkräfte für Arbeitssicherheit, 2.Basi, München 1999.
- Köprülü*, Fatma Tunç: ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi ve Standartları, Çevre ve Sanayi Semineri (YH. TİSK), 9 Mayıs 2002 İzmir, 31 vd.
- Kothe*, Peter: Beratungspflichten und Informationsbedarf im Umweltschutz – Beratungspflichten von Gebietskörperschaften und Ver- und Entsorgungsbetrieben in öffentlich-rechtlicher Trägerschaft und Beratungsbedarf der Bürger, DÖV 1998, 577 vd.
- Langhoff*, Thomas / *Brandt*, Gabriele: Verbesserung von Gesundheit und Sicherheit bei der Arbeit mit einer Systemnorm zum Arbeitsschutzmanagement?, WSI Mitteilungen 1996, 661 vd.
- Merten*, Philip / *Klein*, Stefanie: Die Auswirkungen des Arbeitsschutzgesetz auf die Mitbestimmungsrechte des Betriebsrats nach § 87 Abs.1 Nr.7 BetrVG – Unter besonderer Berücksichtigung der Bildschirmarbeitsverordnung, DB 1998, 673 vd.
- Nöthlichs*, Matthias: Arbeitsschutz und Arbeitssicherheit – Ergänzbarer Kommentar zum Arbeitsschutzgesetz und zum Arbeitssicherheitsgesetz, Berlin 1997-2007.

- Odaman*, Serkan: İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Tarafların Önemli Hak ve Yükümlülükleri ile Uluslararası Standart, İHSGHD, 11/2006, 880 vd.
- Oebbecke*, Janbernd: Beratung durch Behörden, DVBl 1994, 147 vd.
- Oğuzman*, M. Kemal: İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Zararlardan İşverenin Sorumluluğu, İÜHFİM, 1969, C.XXXIV, S.1-4, 322-342.
- Oğuzman*, M. Kemal / *Öz*, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, İstanbul 2006.
- Oğuzman*, M. Kemal / *Seliçi*, Özer: Eşya Hukuku, 7.Bası, İstanbul 1997.
- Okan*, Kenan / *Okan*, Nevzer: İş Güvenliği, Ankara 1994.
- Onar*, Sıdk Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.1, 3.Bası, İstanbul 1966.
- Özcan*, Şeref: İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzükleri, Sicil, Haziran 2006, 49 vd.
- Özdemir*, N. Kemal: İş Sağlığı ve Güvenliği, İstanbul 2004.
- Uygulama Açısından İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı Taslağı, İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı – Akademik Görüşler & Eleştiriler, İstanbul 2008, 99 vd. (Yasa Tasarısı Taslağı).
- Uygulama Açısından İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri (YH. İstanbul Barosu ile Galatasaray Üniversitesi), İstanbul 2001, 201 vd. (Uygulama Açısından İş Güvenliği).
- Özen*, Muharrem / *Tozman*, Önder: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Işığında İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Ceza Sorumluluğu, Sicil, Haziran 2008, 214 vd.
- Özkılıç*, Özlem: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirmesi Metodolojileri, Ankara 2005.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatında İşverenin Risk Değerlendirme Yükümlülüğü ve Risk Değerlendirme Uygulamaları, Sicil, Haziran 2007, 56 vd. (Risk Değerlendirme Uygulamaları).
- Perrow*, Charles: Normale Katastrophen – Die unvermeidbaren Risiken der Gro_technik, 2.Bası, Frankfurt am Main, New York 1992.
- Ransiek*, Andreas: Unternehmensstrafrecht – Strafrecht, Verfassungsrecht, Regelungsalternativen, Heidelberg 1996.
- Reason*, James: Menschliches Versagen – Psychologische Risikofaktoren und moderne Technologien, Heidelberg, Berlin, Oxford 1994.
- Rebmann*, Kurt / *Säcker*, Franz Jürgen / *Rixecker*, Roland (YH.): Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Cilt 5, 4. Bası, München 2004.
- Rehbinder*, Eckard: Umweltschutz und technische Sicherheit als Aufgabe der Unternehmensleistung aus juristischer Sicht, 9. Trierer Kolloquium zum Umwelt- und Technikrecht vom 19. bis 21. September 1993, UTR, Cilt 26, Heidelberg 1996, 29 vd.
- Richardi*, Reinhard / *Wlotzke*, Otfried (YH.): Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht, Cilt 2, 2. Bası, München 2000.

- Rotsch*, Thomas: Täterschaft kraft Organisationsherrschaft?, ZStW 2000, 518 vd.
- Sabuncu*, H. Hilmi: İş Sağlığı Epidemiyolojisinde Risk Kavramı, İHSGHD, 8/2005, 1594 vd.
- Ülkemizdeki İş Kazalarının Değerlendirilmesi ve İş Sağlığı (Çalışanların Sağlığı ve Güvenliği) Yönetim Sistemi, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri (YH. İstanbul Barosu ile Galatasaray Üniversitesi), İstanbul 2001, 197 vd. (İş Kazalarının Değerlendirilmesi).
- Yasalarda Risk Kavramı / İş Sağlığı Veri Tabanı ve Risk Değerlendirmesi, İHSGHD, 6/2005, 636 vd. (Risk Kavramı).
- Sargut*, A. Selami / *Özen*, Şükrü (YH): Örgüt Kuramları, Ankara 2007.
- Savcı*, Bahri: Yaşam Hakkı ve Boyutları, Ankara 1980.
- Scheel*, Kurt-Christan: Die Richtlinie zum Schutz von Gesundheit und Sicherheit der Arbeitnehmer vor der Gefährdung durch chemische Arbeitsstoffe bei der Arbeit, DB 1999, 1654 vd.
- Schünemann*, Bernd: Die strafrechtliche Verantwortlichkeit der Unternehmensleistung im Bereich von Umweltschutz und technischer Sicherheit, UTR 26, 137 vd.
- Serath*, Gaye Burcu: İş Kazasından Doğan Destekten Yoksun Kalma Tazminatı, Ankara 2003.
- 4857 Sayılı İş Kanununa Göre İş Sağlığı ve Güvenliği, İHSGHD, 7/2005, 1130 vd. (İş Sağlığı ve Güvenliği).
- Silah*, Mehmet: Çalışma Psikolojisi, Ankara 2005.
- Sözer*, Ali Nazım: Türk Sosyal Sigortalar Hukukunda İş Kazası Kavramı ve Unsurları, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, C.2, İstanbul 2001, 1893 vd.
- Spinnarke*, Jürgen / *Schorck*, Gerhard: Arbeitssicherheitsrecht (ASiR), 2.Bası, Heidelberg.
- Süzek*, Sarper: İş Güvenliği Hukuku, Ankara 1985.
- İş Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2008 (İş Hukuku).
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda Somut Çözüm Önerileri, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri (YH. İstanbul Barosu ile Galatasaray Üniversitesi), İstanbul 2001, 137 vd. (Somut Çözüm Önerileri).
- İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda Hakları ve Yükümlülükleri, İHSGHD, 6/2005, 610 vd. (İşçilerin Hak ve Yükümlülükleri).
- İşverenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Yükümlülükleri, 30. Yıl Armağanı (YH. İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi), Ankara 2006, 507 vd. (30. Yıl Armağanı).
- Şardan*, H. Serdar: İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yeni Oluşumlar – Risk Değerlendirmesi ve OHSAS 18001, Ankara 2005.
- Taşkent*, Savaş: İş Kazası Kavramı, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, C.2, İstanbul 2001, 1951 vd.

- Tekinay*, Selahattin Sulhi: İş Kazalarından ve Meslek Hastalıklarından Dolayı İşverenin Sorumluluğunun Sınırlanması Meselesi, MHAD,1968, S.3, 79-91.
- Tekinay*, Selahattin Sulhi / *Akman*, Sermet / *Burcuoğlu*, Haluk / *Altop*, Atilla: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.
- Teubner*, Gunther / *Willke*, Helmut: Kontext und Autonomie – Gesellschaftliche Selbststeuerung durch reflexives Recht, ZfRSoz 1984, 4 vd.
- Tuncay*, A. Can: Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatının Uyumu ve Yeni Yönetmelikler, TİSK ve Peryön tarafından düzenlenen “İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatındaki Değişiklikler ve İşveren Yükümlülükleri” Sineri, Ankara 2004, 23 vd.
- Tuncay*, A. Can / *Ekmekçi*, Ömer: Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, İstanbul 2008.
- Üçışık*, Hasan Fehim: Türk İş Hukukunda İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Sorumluluğu, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul 1982.
- Ülgen*, Hayri / *Mirze*, S. Kadri: İşletmelerde Stratejik Yönetim, 3.Bası, İstanbul 2006.
- Uluslan*, İlhan: Özellikle Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İşçiyi Gözetme Borcu – Bundan Doğan Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1990.
- Vogel*, Jörg: Die Rechtsbindung der Arbeitnehmer an Unfallverhütungsvorschriften gemäß § 15 Abs.1 Nr.2 SGB VII, Berlin 2000.
- Wank*, Rolf / *Börgmann*, Udo: Deutsches und europäisches Arbeitsschutzrecht – Eine Darstellung der Bereiche Arbeitsstätten, Geräte- und Anlagensicherheit, Gefahrstoffe und Arbeitsorganisation mit Abdruck der einschlägigen EG-Richtlinien, München 1992.
- Wank*, Rolf: Kommentar zum technischen Arbeitsschutz, München 1999.
- Wickel*, Martin: Bestandsschutz im Umweltrecht – Entwicklung einer einheitlichen Bestandsschutzkonzeption für genehmigte Anlagen, Baden Baden 1996.
- Wlozke*, Otfried: Ausgewählte Leitlinien des Arbeitsschutzgesetzes, Recht und soziale Arbeitswelt – Festschrift für Wolfgang Däubler (YH. *Klebe*, Thomas / *Wedde*, Peter / *Wolmerath*, Martin), Frankfurt am Main 1999, 654 vd. (Festschrift Däubler).
- Das Arbeitsschutzgesetz und die Arbeitsschutzpflichten der Beschäftigten, Arbeitsrecht und Sozialpartnerschaft – Festschrift für Peter Hanau (YH. *Isenhardt*, Udo / *Preis*, Ulrich), Köln 1999, 317 vd. (Festschrift Hanau).
- Das betriebliche Arbeitsschutzgesetz – Ist Zustand und künftige Aufgaben, NZA 2000, 19 vd. (NZA 2000).
- Das neue Arbeitsschutzgesetz – zeitgemäßes Grundlagengesetz für den betrieblichen Arbeitsschutz, NZA 1996, 1017 vd. (NZA 1996).
- Fünf Verordnungen zum Arbeitsschutzgesetz von 1996, NJW 1997, 1469 vd. (NJW 1997).
- Yarıcı*, Hülya: Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırılması, İstanbul 2007.

XXX

Yelekçi, Memduh: İş Hukukunda İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Yönünden İşveren - İşçi - Sendikacı - Temsilci Görev ve Yetkileri, Ankara 1988.

Yıldız, Gaye Burcu: İşverenin Eşit İşlem Yapma Borcu, Ankara 2008.

Zimolong, Bernhard: Arbeitssicherheit und Umweltschutz, Studienbrief der Fernuniversität – Gesamthochschule Hagen, Hagen 1998.

Zöllner, Wolfgang / Loritz, Karl-Georg / Hergenröder, Curt Wolfgang: Arbeitsrecht, 6. Bası, München 2008.